

ANNUKKA BÖSINGER, HANNA HONKANEN JA PAULIINA RAITTILA

SUOMEA LUVASSA

© Opetushallitus ja tekijät

Opetushallitus
PL 380
00531 Helsinki
www.oph.fi/verkkokauppa

Ulkoasu ja taitto: Tiina Kuoppala, Graforma
Kuvitus: Noora Katto
Valokuvat (Eiran aikuislukio ja Vuosaaren lukio): Seppo Samuli
Toimitus: Matilda Herjanto
Tuottaja: Salla Peltola

ISBN: 978-952-13-5917-0

Paino: Next Print Oy, Helsinki 2016

Tämä teos on oppikirja. Teos on suojattu tekijänoikeuslailla (404/61). Teoksen valokopioiminen on kielletty, ellei valokopiointiin ole hankittu lupaa. Tarkista, onko oppilaitoksellanne voimassa-oleva valokopiointilupa. Lisätietoja luvista ja niiden sisällöstä antaa Kopiosto ry www.kopiosto.fi.

Teoksen tai sen osan digitaalinen kopioiminen tai muuntelu on ehdottomasti kielletty.

OPETUSHALLITUS

SISÄLLYS

Tehtäväsymbolit	6
Ajatuksia LUVA-vuodesta	7

KOHTI LUKIOSUOMEA	8
Miksi lukioon?	9
Oma lukiosuomen sanakirjani	16
Millaista on lukiossa?	17
Ohjeet uusille LUVA-opiskelijoille	21
Mitä on lukiosuomi?	25
Millaisia ovat lukiosuomen käsitteet?	32
Konkreettista vai abstraktia kieltä?	34
Mihin lukiosuomea tarvitaan?	38
Miten suomen kieli muuttuu?	49
PELKKÄNÄ KORVANA	56
SUUNA PÄÄNÄ	57

TAIDOISTA TAVOITTEISIIN	58
Kielitaidon merkitys	60
Kielitaidon itsearviointi	65
Oma kielielämäkerta	71
Historian tekstien lukeminen	76
Esseevastauksen kirjoittaminen	88
PELKKÄNÄ KORVANA	100
SUUNA PÄÄNÄ	101

SANOISTA TEKSTIKSI	102
Kappaleet kuntoon	103
Kappaleet rakentuvat virkkeistä	108
Mikä on tekstin punainen lanka?	115
Virkkeen perusosat	120
Päälause ja sivulause	122
Miten päälauseet yhdistetään?	126
Sivulause tarkentaa päälauseita	129
Sanoilla on lauseessa erilaisia tehtäviä	136
Lausetyypit opastavat	147
Kieli tarkaksi	154
Valitse oikea sijamuoto	162
PELKKÄNÄ KORVANA	166
SUUNA PÄÄNÄ	167

TEKSTIEN MAAILMASSA	168
Jokainen on lukija	169
Kaunokirjallisuutta elämään	176
Uusia tulkintoja	186
PELKKÄNÄ KORVANA	196
SUUNA PÄÄNÄ	197

Millainen on kielitaitosi nyt?	198
Kohti unelmaa	200
Vastaukset	202
Hakemisto	203

KOHTI LUKIOSUOMEA

1

Miksi lukioon?

1. Katsokaa alla olevaa kuvaa.

- Kerro parillesi tai ryhmällesi, mitä näet siinä.
Ole mahdollisimman tarkka eli kerro monta erilaista yksityiskohtaa.
- Sulje oppikirja. Muistele ja kerro, mitä kuvassa oli.
- Avaa kirja uudestaan. Pohdi, miksi kuva on LUVA-oppikirjan alussa.
Tulkitse kuvaa eli mieti, mitä kuvalla halutaan kertoa.
Miten se voisi liittyä opiskelun aloittamiseen?
- Pohtikaa ryhmässä, miten kuvan viestin voisi yhdistää kielitaitoon.
- Millaisen kuvan valitsisit itse oppikirjan alkuun? Miksi?
Etsi kuva netistä tai ota kuva puhelimesi.
Anna kuvalle nimi ja esittele se ryhmällesi.

6. Tutustu lukio-opettajien ajatuksiin siitä, miksi lukio on tärkeä, ja valitse kolme mielestäsi kiinnostavinta ajatusta.

Lukiossa etsitään omia vahvuuksia, kiinnostuksenkohteita ja elämän suuntaa.

Lukiossa kohdataan ihmisiä.

Lukiossa on kivaa.

Lukio ei ole ammattiin valmistava oppilaitos.

Lukio ei ole vetelehtimistä.

Lukio on elämän parasta aikaa.

Lukio on paikka, jossa saa palikoita maailmankuvan rakentamiseen.

Jos tekee hommansa hyvin lukiossa, sivistyy.

Lukiossa aikuistutaan, toivottavasti.

Lukiossa aukeaa uusia maailmoja, jos ei haraa itse vastaan.

Lukio ei ole paperinmakuista – se on elämää.

Lukio ei ole päiväkotia.

Lukio on tulevaisuuden innovaattoreiden hautomo.

Lukio ei ole ylivoimainen, jos tekee töitä.

Lukio ei ole leikkipaikka.

Lukio on työntekoa.

Lukio on uusi hieno elämänvaihe, jolloin tajuaa, että opiskelee itsensä vuoksi.

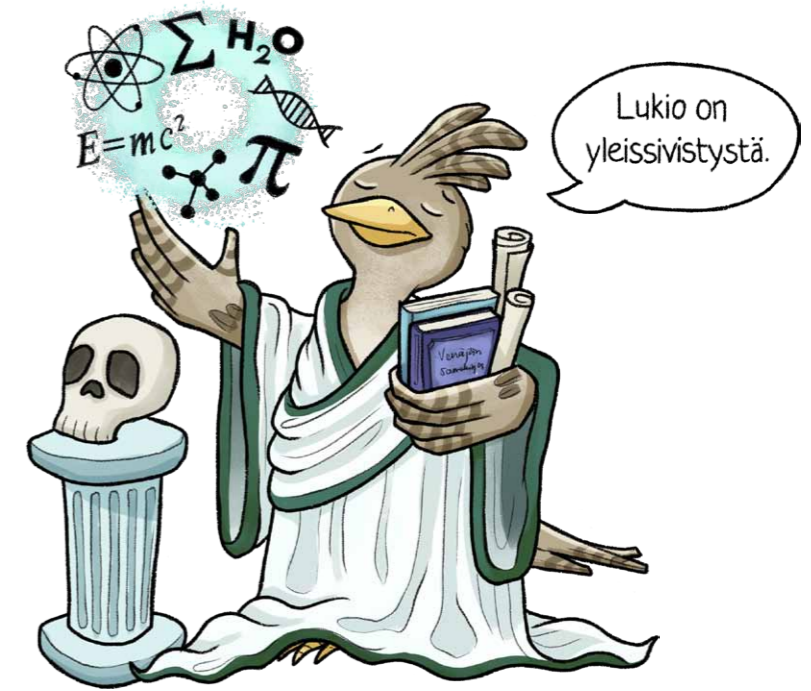
Lukio on paikka, jossa valmistaudutaan tulevaisuuden aikuisopiskelijoiksi.

Lukiossa opiskellaan tekemään päätöksiä, perustelemaan omia ajatuksia sekä soveltamaan ja yhdistämään tietoa uusiin tilanteisiin.

7. Jatka alla olevia virkkeitä omin sanoin.

- Lukio on...
- Lukio ei ole...
- Lukiossa...
- Lukiolainen...
- Lukioihin on...
- Lukiosta on...
- Lukiota ennen...
- Lukion jälkeen...
- Lukion ensimmäisenä vuotena...
- Lukion toisena vuotena...
- Lukion kolmantena vuotena...
- Aikuislukiossa...
- Päivälukiossa...
- Luokattomassa lukiossa...
- Yksi jakso lukiossa...
- Jakson lopussa...

8. Tehkää luokan seinälle kollaasi tehtävien 5–7 ajatuksista.

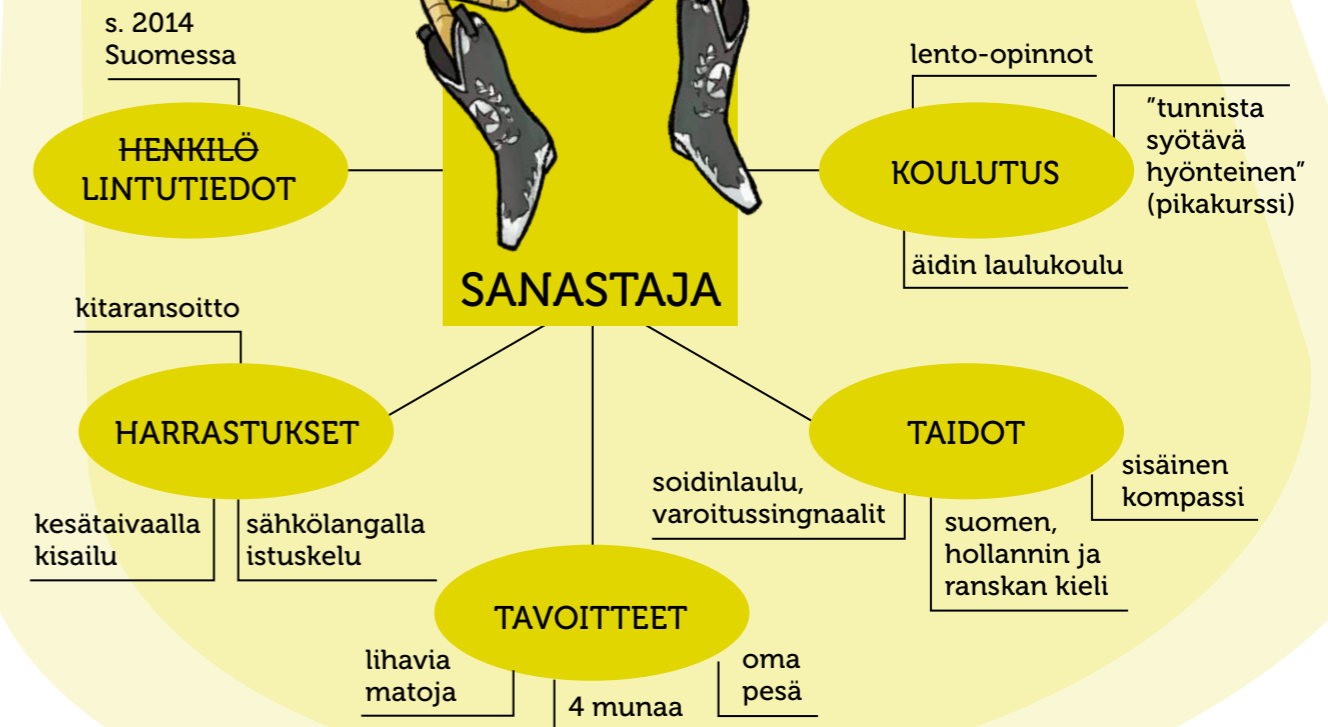

5. Katso alla olevaa kuvaa luvalaisista.

a) Valitse kuvan luvalaisista yksi, joka kiinnostaa sinua eniten, ja keksi hänelle elämäntarina. Piirrä sitten miellekartta henkilön elämästä. Voit lähteä liikkeelle alla olevista kysymyksistä.

- Kuka hän on?
- Minkäikäinen hän on?
- Mitä kieliä hän osaa?
- Missä hän on syntynyt?
- Missä hän on kasvanut lapsesta nuoreksi?
- Milloin hän on tullut Suomeen?
- Missä hän asuu nyt?
- Mitä hän harrastaa?
- Missä hän on käynyt peruskoulun?
- Millaisia haaveita hänellä on?
- Mikä ala häntä kiinnostaa?
- Mikä ala häntä ei kiinnosta?
- Mitä hän osaa hyvin?
- Mitä hän haluaisi oppia LUVA-vuoden aikana?
- Mitä hän ajattelee suomalaisesta lukiosta?
- Mitä hän ei vielä osaa?
- Mitkä kolme adjektiivia kuvailevat häntä hyvin?
- Millä tekijäsanoilla (esim. tsemppaaja, kannustaja) häntä voi luonnehtia?

b) Tehkää omannäköisenne unelmien luokkakuva.

PELKKÄNÄ KORVANA

1. Kuuntele Kaivopuiston urbaanilegenda.
  - a) Kerää legendasta puhekielen ilmaisuja.
  - b) Mitä niistä käytät itse?
2. Tehkää ryhmissä oma urbaanilegenda ja kuvatkaa tai äänittäkää se. Valitkaa seuraavista aihepiireistä yksi tai keksikää oma.

- ulkomaanmatka
- virtuaalimaailma
- juhliminen
- opiskelumaailma

URBAANILEGENDA

Urbaanilegenda on kaupunkitarina, joka kerrotaan totena, vaikka se ei sitä olisi-kaan. Urbaanilegendalle tyypillisiä piirteitä ovat:

1. Tapahtumat ovat sattuneet henkilölle, joka on esimerkiksi kertojan tutun tuttu tai työkaverin serkku. Näin tarina tuntuu uskottavalta, koska se tapahtui jollekin lähipiirissä olevalle ihmiselle. Kuulija ei kuitenkaan voi tarkistaa tapahtumien todenperäisyyttä, koska hän ei itse tunne sitä ihmistä, josta tarina kertoo.

2. Urbaanilegendat heijastavat yhteisiä ja ajankohtaisia pelkoja. Ne kertovat asioista, joita ei haluta tapahtuvan mutta joita pelätään. Esimerkki tällaisesta on, että joku oli matkustanut kaukaiseen maahan ja herännyt baari-illan jälkeen kadulta ilman munuaista.

3. Samasta tarinasta on yleensä liikkeellä useita eri versioita.

UUTISANKKA

Uutisankka on mediassa leviävä paik-kansapitämätön uutinen, jota luullaan todeksi.

3. Keskustele parisi tai ryhmäsi kanssa, mitä sinun pitäisi tehdä seuraavanlaisessa tilanteessa.

Olet kesätoissa paikallislehden toimituksessa. Joku soittaa toimitukseen ja kertoo sinulle uutisvinkin: Zlatan Ibrahimovicista tulee Suomen jalkapallomaajoukkueen uusi valmentaja!

4. Oletko itse törmännyt joskus uutisankkaan? Millainen se oli?

SUUNA PÄÄNÄ

Alku on aina hankalaa.
Kukaan ei ole seppä syntyessään.

Aikainen lintu madon nappaa.
Kääritäänpä hihat ja ruvetaan hommiin!
aloittaa pystymetsästä
aloittaa puhtaalta pöydältä
päästä hyvään alkuun
panna asia alulle
aloittaa tyhjältä
panna mylly pyörimään
palata kehiin
aloittaa liput liehuen
päästä jyvälle

TAIDOISTA TAVOITTEISIIN

2

1. Lue ääneen alla oleva runo.

- Mikä on mielestäsi tämän runon aihe? Entä teema?
- Mistä asioista olet runon kanssa samaa mieltä ja mistä eri mieltä? Perustelee.
- Mikä on mielestäsi tärkein asia, joka kaikkien ihmisten pitäisi oppia?

OPISKELUN YLISTYS

Opiskele perusasiat! Se ei ole koskaan myöhäistä niille, joiden aika on tullut! Opiskele aakkoset, se ei riitä, mutta opi ne! Älä heitä kesken! Aloita! Sinun tulee tietää kaikki! Sinun on astuttava johtoon.

Yömajan mies, opiskele!
Mies vankilassa, opiskele!
Nainen keittiössä, opiskele!
Kuusikymmenvuotias, opiskele!
Sinun on astuttava johtoon.
Hanki tietoa, sinä joka värjötät kylmässä!
Tartu kirjaan nälkäinen, se on ase.
Sinun on astuttava johtoon.

Älä arkaile toveri, kysy!
Älä usko kuulopuheita
ota itse asioista selvä!
Se mitä et itse tiedä
sitä et tiedä.
Tarkista lasku
sinun on se maksettava.
Osoita sormella jokaista erää
kysy: miksi se on tässä?
Sinun on astuttava johtoon.

Brecht Bertolt: *Runoja 1914–1956*.
4. uudistettu painos.
(Suom.) Brita Polttila. Tammi 1973.

AIHE JA TEEMA

Aiheella tarkoitetaan asiaa, josta teksti kertoo. Teema on puolestaan tekstin tärkeä ajatus tai sanoma.

Kielitaidon merkitys

1. Vertaile erilaisia näkökulmia kielitaitoon.

- Lue kahden luvalaisen ajatukset kielitaidosta.
- Kirjoita oma määritelmäsi kielitaidosta.

Jos joku kysyy minulta: "What is your power?", voin vastata hänelle: "Se, että puhun suomea!" Minusta kielitaito on kuin supervoima. Et opi sitä heti. Sinun täytyy ylittää eri esteitä. Mutta jos opit kieltä hyvin, voit käyttää sitä johonkin hyvään. Olen ylpeä kielitaidostani.

Dhone Alson David, 19

filippiiniläinen, äidinkielet tagalog ja filipino

Suomen kieleni ei vielä riitä siihen, että voin sanoa tai kirjoittaa helposti, mitä ajattelen. Haluan oppia paljon sanoja, jotta voin sanoa mielipiteeni vaivattomasti. Silloin olisin vapaa.

Negin Bahadori, 19

iranilainen, äidinkieli persia

MÄÄRITELMÄ

Määritelmä on lyhyt ja tarkka kuvaus jostakin asiasta. Kun määrittelet käsitteen, sinun täytyy selittää, mitä käsite tarkoittaa, kuvailla sen keskeisiä ominaisuuksia ja liittää se oikeaan asiayhteyteen. Käsitteen määrittely on tavallinen tehtävänanto lukiossa.

2. Lue alla oleva lehtiteksti, jossa Ozan Yanar kertoo kielitaustastaan.

- Kuka on Ozan Yanar?
- Mikä tai kuka on ummikko? Määrittele käsite.
- Tee lista Yanarin kielistä ja merkitse, mihin hän käyttää mitään kieltä.
- Mitkä seikat motivoivat Yanaria oppimaan suomea, kun hän saapui maahan 14-vuotiaana?

Suomenkielinen 14-vuotiaasta

Ozan Yanar on 28-vuotias vihreiden kansanedustaja Vuosaaresta. Hän on asunut puolet elämästään Itä-Helsingissä. Hän pelasi jalkapalloa PK-35:n nuorten joukkueessa SM-tasolla. Nyt hän pelaa eduskunnan joukkueessa.

Anu Nousiainen

Helsingiläisen kansanedustajan Ozan Yanarin äidinkieli on turkki. Kun Yanarin arkkitehtivanhemmat muuttivat Britanniaan opiskelemaan, Ozan oli 3-vuotias. Hän alkoi puhua englantia myös kotona, vaikka vanhemmat puhuivat turkkia.

Vanhempien avioeron jälkeen elämään tuli lisää kieliä: äidin saksalaismies puhui saksaa, isän suomalaisvaimo suomea. Kun Yanar oli 14-vuotias, hän muutti äidin luota Kyprokselta isän luo Suomeen ja meni ummikkona kahdeksannelle luokalle.

Yanar oppi suomea nopeasti. "Se oli kavereiden ansiota", hän sanoo. "Eniten opin, kun pelasin jalkapalloa. Olin motivoitunut tekemään Suomesta koti-

maani, koska olin asunut niin monessa paikassa. Halusin myös lukea lehdistä jalkapalloutisia suomeksi."

Suomesta tuli niin vahva kieli, että nykyisin hän joutuu kysymään enää vain sellaisten erityisalojen kuin autolun sanastoa, koska hänellä ei ole ajokorttia.

Yanar vertaa turkkia ja suomea: suomi on hänelle opiskelu- ja työkieli, turkki tunnekieli. Orhan Pamukia ja muita turkkilaisia kirjailijoita hän lukee turkiksi. Kun hän äskettäin oli turkkilaisen lehden haastattelussa, hän huomasi, ettei osannut turkiksi sellaisia politiikan kielen sanoja kuin "enemmistö päätös". Piti turvautua englantiin.

Muokattu lähteestä Helsingin Sanomien Kuukausiliite 8/2015.

3. Kertaa aikamuodot ja kirjoita jokaisesta aikamuodosta esimerkkivirkkeitä, joissa kerrot jonkin maan historiasta.

PREESENS: Suomi on itsenäinen valtio.

- nykyhetki ja tulevaisuus
- yleisesti hyväksytyt tosiasiat

IMPERFEKTI: Suomi oli osa Venäjää 1809–1917.

- mennyt aika
- ennen puhehetkeä tapahtuneet asiat, jotka ovat päättyneet
- tarkasti kerrottu ajankohta
- yleisin kertomisen aikamuoto

PERFEKTI: Historiansa aikana Suomi on ollut osa sekä Ruotsia että Venäjää.

- menneisyydessä alkanut toiminta, jolla on yhteys nykyhetken tai joka jatkuu edelleen
- kokemuksista kertominen: "Olen joskus...", "Oletko koskaan...?"
- ihmisen syntymävuosi, kirjan kirjoittamisvuosi, talon rakentamisvuosi

PLUSKVAMPERFEKTI: Suomi oli ollut osa Ruotsia siihen saakka, kunnes Ruotsi hävisi sodan 1809.

- kaksi toisiinsa liittyvää menneisyyden tapahtumaa, joista aikaisemmin tapahtunut ilmaistaan pluskvamperfektillä.

VERBIN PÄÄLUOKAT

Aktiivi

Verbi on aktiivissa, kun se on taivutettu persoonamuodossa. Tällöin tiedämme, kuka tekee.

Olen opiskellut historiaa. (tekijä: minä)
Punaiset **eivät voittaneet** sisällissotaa. (tekijä: punaiset)

Passiivi

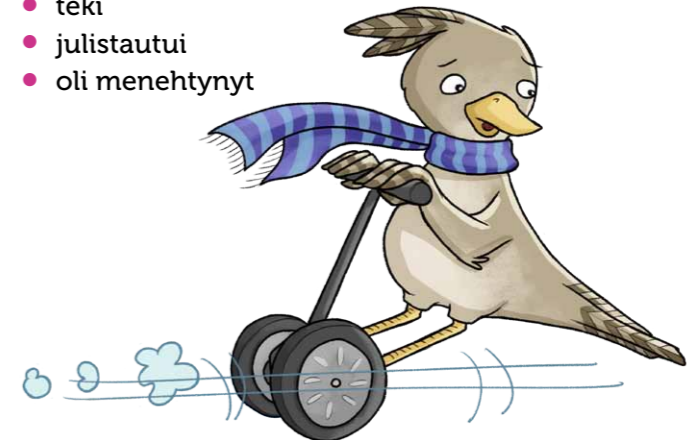
Verbi on passiivissa, kun ei tiedetä tai sanota, kuka tekee.

LUVAssa **opiskellaan** historiaa.
Suomen sisällissodasta **on käytetty** monia eri nimityksiä.

4. Valitse alla olevalta listalta 10 verbiä ja kirjoita niistä historiaan liittyviä virkkeitä.

- ovat
- oli mennyt
- levisi
- ajautui
- puhkesi
- on kärsinyt
- asettuivat
- muokkasi
- on säätänyt
- ei kulkeutunut
- tuotetaan
- on ollut
- onnistui
- muuttui
- ei vaatinut
- kehityimme
- pani
- kylvät
- raivasimme
- vakiintui
- kasvaa
- oli syntynyt
- teki
- julistautui
- oli menehtynyt
- joutuivat
- eivät aiheuttaneet
- tiheni
- paranevat
- edisti
- on arvioitu
- kerääntyi
- eivät jatkaneet

a) Kirjoita ylös verbien perus-, aika- ja persoonamuodot.

☞ olemme → olla: aktiivin preesens, monikon kolmas persoona

b) Jatka tehtävää etsimällä lisää verbejä historian oppikirjasta.

5. Tutki seuraavan sivun tekstinäytteitä ja selvitä itsellesi uudet sanat.

a) Kumpi on oppikirjatekstiä ja kumpi kaunokirjallisuutta eli fiktiota? Miten päättelit asian?

b) Kumpi teksteistä on tiedonlähteenä luotettavampi? Miksi?

c) Millaisen kuvan kaunokirjallinen teksti antaa nälkävuosista verrattuna oppikirjatekstiin?

d) Pohdi, miksi taideteos on yhdistetty tekstinäytteisiin.

SANOISTA TEKSTIKSI

Kappaleet kuntoon

Teksti muodostuu kappaleista, ja kappaleet muodostuvat virkkeistä. Kappale on tekstin osa. Jako kappaleiksi kertoo, että kirjoittaja on suunnitellut tekstinsä esitysjärjestyksen. Saman kappaleen sisällä asiat liittyvät toisiinsa. Jokaisella kappaleella on tekstissä oma tehtävä, joka riippuu tekstilajista. Tekstilajeja ovat esimerkiksi esseevastaus, mielipidekirjoitus tai kuva-analyysi. Taitava kirjoittaja osaa sitoa kappaleiden asiat toisiinsa erilaisilla kielen keinoilla.

Virke jäsentää ajatuksia ja ajatusketjuja kappaleen sisällä. Virke alkaa aina isolla alkukirjaimella ja päättyy pisteeseen, huutomerkkiin tai kysymysmerkkiin. Jokaisessa kappaleessa täytyy olla ydinajatus eli ydinvirke. Sen lisäksi kappaleessa täytyy olla muita virkeitä, jotka tukevat tai laajentavat ydinvirkeen esittelemää asiaa. Kun tehtävänä on lukiossa kirjoittaa, täytyy siis tehdä usean virkkeen mittaisia kappaleita ja usean kappaleen pituisia tekstejä.

Pitkää tekstiä on mahdoton lukea, jos siinä ei ole kappalejakoja. Se, miten kappalejako merkitään, voi vaihdella. Yleensä merkki on joko sisennys kappaleen alussa tai tyhjä rivi kappaleiden välissä.

1. **Jakaantukaa ryhmiin ja valitkaa jokin ajankohtainen aihe. Etsikää sitä käsittelevä lehtiteksti.**

- a) Mikä on teidän ryhmänne ajankohtainen aihe?
- b) Onko kyseessä tietoa välittävä teksti vai mielipideteksti?
- c) Mikä on tekstin otsikko? Onko tekstissä alaotsikoita?
- d) Montako kappaletta tekstissä on?

2. **Tulostakaa tai kopioikaa edellisen tehtävän lehtiteksti ja leikatkaa se osiin kappalejakojen kohdalta. Järjestäkää kappaleet uudestaan mallia katsomatta.**

- a) Oliko helppoa löytää kappaleiden alkuperäinen järjestys?
- b) Olisiko muu järjestys mahdollinen niin, että tekstin viesti säilyy samana?

TEKSTIEN MAAILMASSA

Jokainen on lukija

Maailma on täynnä tekstejä, joita luemme koko ajan. Usein lukeminen vaatii keskittymistä, mutta luemme myös huomaamattamme meitä ympäröiviä tekstejä. Lukeminen on muutakin kuin oppikirjojen, lehtien ja kaunokirjallisuuden lukemista. Esimerkiksi kaupungilla liikkuessamme näemme mainoksia, lehtien lööppejä, opasteita, liikenne-merkkejä, aikatauluja ja ruokalistoja.

Sanojen lisäksi luemme ja ymmärrämme esimerkiksi valokuvia, videokuvaa, musiikkia ja emoji-symboleita. Erilaisten viestien tulkitsemisessa tarvitset monipuolista lukutaitoa, joka on yksi keskeisimpiä lukiolaisen opiskelutaitoja. Kun tarkastelet tekstejä, on tärkeä pysähtyä miettimään, mikä on tekstin tavoite eli mihin kullakin viestillä pyritään.

1. Tulkitse aukeaman kuvia.

- Mitä opiskelija lukee?
- Minkä viestin Sanastaja lähettää?
- Piirrä oma emoji-viesti. Pyydä pariasi tulkitsemaan se.

